

Muurahaiskorennon mukana Luonnontieteiden kirjaston vaiheita seuraamassa

Posted on [17.12.2009](#) by [Eeva-Liisa Viitala](#)

Verkkarissa vuoden 2009 varrella ilmestyneissä Viikin tiedekirjaston juhlavuosikirjoituksissa on kerrottu Viikin tiedekirjastoksi yhdistettyjen kirjastojen historiasta. Viikin tiedekirjastohan muodostettiin seuraavista Helsingin yliopiston kirjastoista: Maatalouskirjasto (1930-1999), Metsäkirjasto (1862-1999), Luonnontieteiden kirjasto (1899-1999), Biokeskuksen kirjasto (1995-1999) ja Eläinlääketieteellinen kirjasto (1892-2004).

*Kirjoitussarjan viimeisenä, mutta ei vähäisimpänä, tutustutaan Luonnontieteiden kirjaston taustaan. Kirjoittajan avuksi tuli inspiroiva luonnonhenki sudenkorentoa muistuttavan **Muurahaiskorennon** hahmossa. Se johdattamana seuraamme nyt eräiden luonnontieteellisten tietoaaineistokokoelmien historiaa sadan vuoden ajalta. Muurahaiskorentokeiju haluaa muistuttaa meitä ihmisiä luonnon kauneudesta, sen ihmeistä, hetkellisyydestä ja vapaudesta lentää kevyesti, tietämisen painoa vailla.*

<http://www.fotopedia.com/en/Antlion>

<http://creativecommons.org/licenses/by/3.0/>

Ihan oikeastikin elän täällä Suomessa! Latinaksi nimeni on *Myrmeleon formicarius*. Ulkonäöltäni muistutan pientä sudenkorentoa. Toisin kuin sudenkorennoilla, minulla on pitkät, kärjistään kaartuvat tuntosarvet. Olen 4-8 cm pitkä ja ravintonani on kukkien siitepöly. Toukkana minulla on jännittävä nimi Muurahaisleijona. Saalistan hiekkarannoilla muurahaisia kuin ovela peto. Kaivan kuoppia, joihin muurahaiset jäävät ansaan ja syön ne.

Muodonmuutoksessa jätän taakseni toukkaelämän ja minusta kehkeytyy lentävä kaunotar. Olen kiehtova olento useiden maiden kansanperinteessä, ehkä jo toukkavaiheen elintavasta kertovan erikoisen nimeni ja kaksoisluonteeni takia.

Kuulun verkkosiipisiin eli *Neuroptera*-nimiseen hyönteislahkoon. Eläintieteen professori, hyönteistutkija *O.M. Reuter* julkaisi meistä tutkimuksen vuonna 1894. Sen nimi on *Neuroptera Fennica, förteckning och beskrifning öfver Finlands neuropterer*. Se on julkaistu sarjan *Acta Societatis pro Fauna et Flora Fennica* osassa IX, numerona 8.

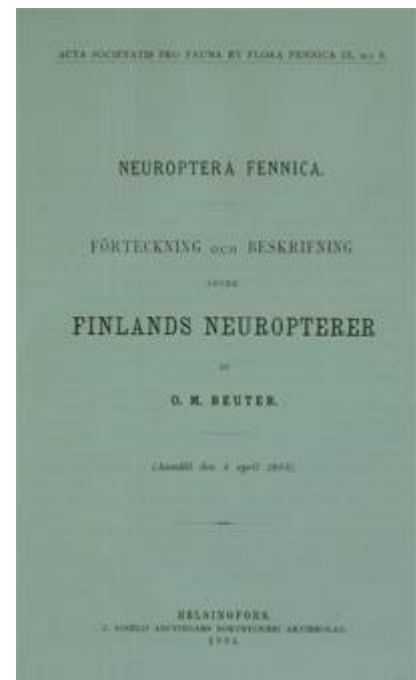
Professori Reuter kirjoittaa lisää meistä verkkosiipisistä vuonna 1895 julkaisusarjan *Meddelanden af Societas pro Fauna et Flora Fennica* 21. vihkossa. Kahdentoista vuoden kuluttua hän mm. kertoo tämän sarjan 33. vihkossa, että meitä suomalaisia Neuroptera-lajeja on 42. Vuosien mittaan tiedot minusta ja sukulaistani karttavat karttumistaan ja luonnon valtavaa monimuotoisuutta luokitellaan, määritellään ja nimetään.

Tiedemiehet alkoivat perustaa tieteellisiä seuroja jo 1600-luvulla. Suomessa niiden toiminta varsinaisesti käynnistyi 1800-luvun alkukymmenillä. Seurat alkoivat julkaista tieteellisiä julkaisusarjoja ja lehtiä, joiden avulla uusinta tietoa levitettiin. Syntyi kansainvälistä toimintaa, jonka piirissä julkaisuja vaihdettiin seurojen kesken ja näin ne saivat lukijoita ympäri maailman. Suomen vanhin yhä toimiva tieteellinen seura on Societas pro Fauna et Flora Fennica, joka on perustettu Turussa vuonna 1821.

Tieteellisten seurain kirjasto perustetaan vuonna 1899. Pöllölän aika

1890-luvulla valtiopäiville jätettiin kahteen kertaan aloitteet tieteellisten seurojen yhteisen talon rakentamisesta. Vuonna 1896 Suomen Tiedeseuran uhkana oli häätö Helsingin kaupungin kansankirjaston talosta Rikhardinkadulta, josta kaupunki oli vuokrannut tilaa seuran käyttöön. Tiedeseuran tekemän rakennusmääräraha-anomuksen jälkeen senaatti asetti tieteellisten seurojen edustajista kootun valtuuskunnan valmistelevaan asiaa. Valtuuskunta sai mietintönsä valmiiksi huhtikuussa 1897. Siinä ehdotettiin, että pääkaupungissa toimiville tieteellisille seuroille rakennettaisiin talo julkisin varoin. Ehdotettiin myös, että seurojen yhteisten asioiden hoitamiseen asetettaisiin seurojen edustajista koottu valtuuskunta, Suomen tieteellisten seurojen delegationi.

Sisko Hyvämäki, joka on kirjoittanut Tieteellisen seurain kirjaston historiasta toteakin, että ”mietinnössä ovat mielenkiintoisella tavalla näkyvissä ne periaatteet, jotka ohjasivat Tieteellisten seurain valtuuskunnan ja sen alaisen kirjaston toimintaa myöhempinä vuosina”. Seuroilla tuli olla vapaa itsemääräämisoikeus ja täydellinen riippumattomuus toisistaan. Tämän katsottiin edistävän seurojen tieteellisen tuotannon

tervettä kilpailua. Edellytettiin, että seurojen kirjakokoelmia hoidettaisiin erillisinä kirjastoina. Ajateltiin, että se takaa seurojen kiinnostuksen niiden kartuttamiseen ja hoitoon.

Rakennushanke eteni nopeasti ja vuonna 1899 Helsinkiin, Kasarmikatu 24:ään, valmistui talo tieteellisille seuroille ja niiden kirjastoille. Sisäänkäynnin yläpuolelle oli sijoitettu pöllöveistos, jonka mukaan taloa alettiin kutsua Pöllöläksi. Tilat alkoivat pian käydä ahtaiksi, sillä julkaisutoiminta oli vilkasta ja seurojen vaihtoaineistoa tuli paljon. Eri seuroille saattoi tulla samoja sarjoja ja nämä rinnakkaissarjat veivät myös tilaa. Seurojen kirjastot säilyivät erillisinä, mutta niiden hoitoa varten oli palkattu yhteistä työvoimaa, joka tosin oli osapäiväistä. Pöllölän alkuaikoina kirjastossa työskenteli sen hoidosta vastaava kirjastonhoitaja sekä hänen lisäksen amanuenssi ja julkaisuvarastoa hoitava varastomestari.

CINQUIÈME ANNÉE

JUILLET-AOÛT-SEPTEMBRE 1915

N° 55-56-57

INSECTA

Revue Illustrée d'Entomologie

Publication mensuelle de la Station Entomologique
de la Faculté des Sciences de Rennes

IMPRIMERIE OBERTHUR, RENNES

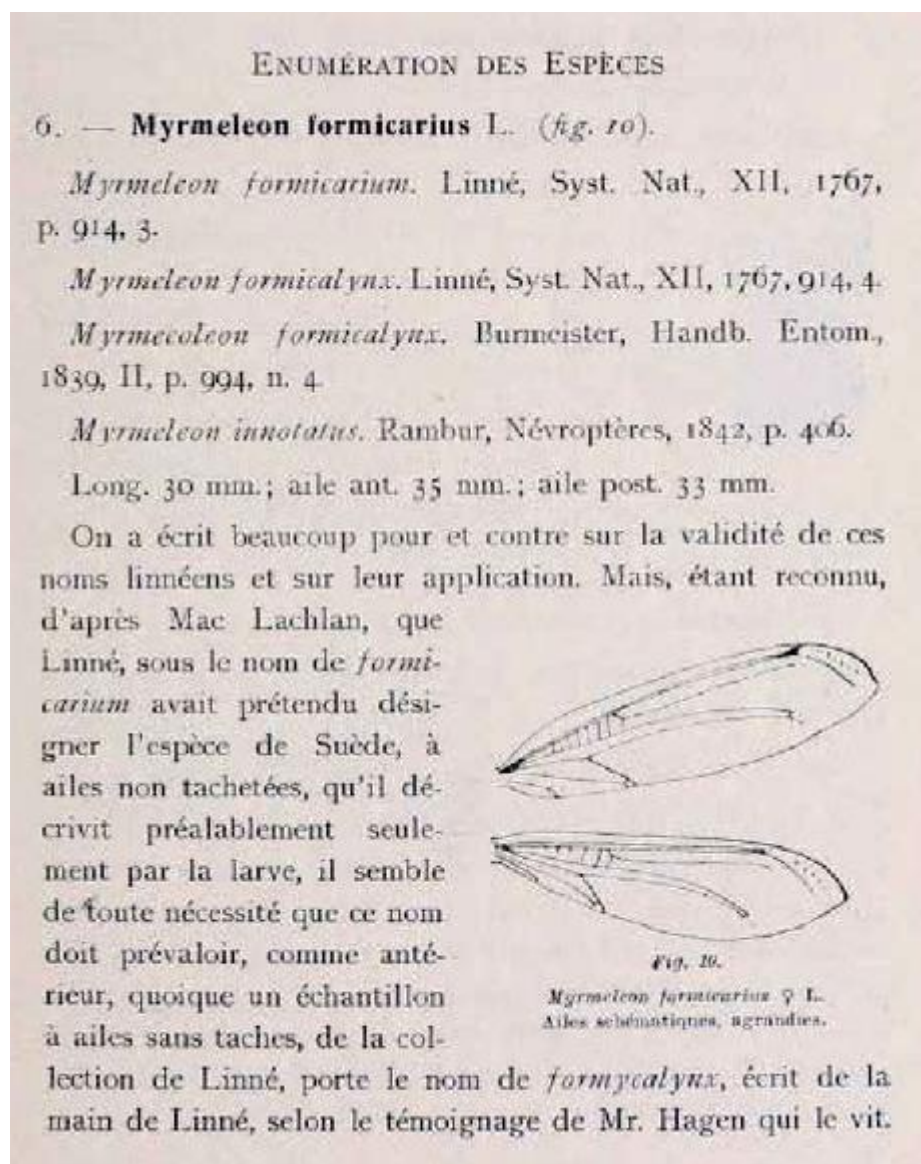
1915

Säätytaloon vuonna 1931

Vuoden 1931 syyskesällä minä Muurahaiskorento seuraan ja lennän mukana, kun tuhansia hyllymetrejä tieteellistä kirjallisuutta kuljetetaan Kasarmikadulta Kruununhakaan, Säätytalolle, joka äskettäin on vapautunut eduskunnalta. Muuttolaatikoiden ja pakkausten uumenissa ovat myös meitä

hyönteisiä koskevat tiedot tiiviissä niteissä paperille painettuina. Nostaisivatpa nuo hiukan huolestuneen näköiset kirjastoihmiset katseensa! He voisivat nähdä minut varsinkin ilta-auringossa siipiäni välkyttelemässä. Mutta valtava määrä julkaisuja on järjestettävä uudessa talossa hyllyihin ja työtä on paljon.

Eräässä muuttolaatikossa on myös vuosina 1911-1924 ilmestynyt ranskalainen julkaisu *Insecta*. Lehden viidennen vuosikerran numerossa 55-56-57 vuodelta 1915 voi minun ihastuttavan herkkiä verkkosiipiäni tarkastella kaaviokuvana.

Hyönteistutkijat toimivat 1900-luvun alkupuolelle asti yleisbiologisissa seuroissa, etenkin Societas pro Fauna et Flora Fennicassa. Vuonna 1919 perustettiin Helsingin Hyönteistieteellinen Kerho. 1920-luvun alussa sen nimi muutettiin Helsingin Hyönteistieteelliseksi Yhdistykseksi (Societas Entomologica Helsingforsensis) ja seuran oma julkaisusarja *Notulae Entomologicae* alkoi ilmestyä. Suomen Hyönteistieteellinen Seura perustettiin 1930-luvun puolivälissä. Vuosi vuodelta tieto lisääntyi...

Säätytalo sai viralliseksi nimekseen Tieteellisten seurojen talo. Kirjaston toiminta selkeytyi mm. Tieteellisten seurain valtuuskunnan vahvistettua johtosäännön vuonna 1933. Vaikeat ajat koittivat

1940-luvulla sodan vuoksi. Myös määrärahoista oli jatkuvaa pulaa. Sodan jälkeen toiminta elpyi, mutta tilanpuute uhkasi jälleen. Vuonna 1949 kirjaston laajuus oli yli 6000 hyllymetriä. Kirjaston aseman vakauttamiseksi ponnisteltiin ja mm. toive kokopäivätoimisista työntekijöistä toteutuikin vuonna 1954.

Kirjaston työt oli jaettu niin, että kukin virkailija huolehti vastuullaan olevien seurojen kaikista kirjastotoiminnoista, vain lainaustoimintaa varten oli yhteinen palvelupiste. Aikaa myöten työnjakoa kehitettiin tehtäväkohtaiseen suuntaan. Uusi johtosääntö oli tullut voimaan vuonna 1961.

1960-luvulla alkoi Tieteellisten seurain kirjaston aseman ja tulevaisuuden suunnittelu, joka lopulta päättyi suureen uudelleenjärjestelyyn: kokoelmien hajottamiseen ja kirjaston lakkauttamiseen. Kirjaston jakautumista valtakunnalliseksi julkaisujen vaihtokeskukseksi ja luonnontieteelliseksi kirjastoyksiköksi oli ennakoitu jo 1970-luvun alun mietinnöissä.

Kohti Meilahtea. Auratalon aika

Lopullisena päätöksenä oli, että kokoelmien luonnontieteellinen osa siirrettiin Helsingin yliopiston kirjaston uuteen Luonnontieteelliseen osastoon, joka sai tilat yliopiston laitostensa käyttöön vuokraamasta kiinteistöstä, osoitteesta Tukholmankatu 2. Lääketieteelliset kokoelmat oli jo aiemmin sijoitettu Lääketieteelliseen keskuskirjastoon. Humanistiset aineistot jakautuivat pääosin yliopistokirjastoihin. Seurat luovuttivat omistamansa julkaisut valtiolle 23.10.1980.

Muurahaiskorentona seuran hyönteistieteellisten sarjojen ja lehtien matkaa Kruununhaasta Meilahteen, ns. Aurataloon kesällä 1979. Korkea rakennus sijaitsee vilkkaan risteyksen lähellä, mutta Meilahden rannat eivät ole kaukana. On ollut puhetta, että 1980-luvun lopulla luonnontieteellisten kokoelmien sijoituspaikaksi tulisi Kumpulaan rakennettava yliopistoalue, jonne ne siirtyisivät yliopiston matemaattis-luonnontieteellisen osaston mukana. Muutto Aurataloon olisi väliaikainen...

Vuodesta 1981 lähtien kokoelmat ja niistä huolehtiva henkilökunta palveli tiedon tarvitsijoita Auratalossa Helsingin yliopiston kirjasto, Luonnontieteiden kirjasto –nimisenä yksikkönä vuoteen 1987 saakka. Kirjasto sai tieteellisten seurojen julkaisujen vaihtokappaleet vaihtokeskuksen kautta. Nyt ilmestyi sellaisia kotimaisia hyönteistieteellisiä julkaisuja kuin *Annales entomologici Fennici* ja *Acta entomologica Fennica*.

Auratalon vuokrasopimus päättyi ja sen hetkiset 7370 hyllymetriä kokoelmia pakattiin taas muuttoa varten. Vuoden 1987 elokuussa katselin muuton alkua, kun ensimmäiset julkaisukuormat lähtivät Vallilaan, yliopiston Teollisuuskatu 23:sta hankkimaan kiinteistöön. Myöhemmin kuulin, että muuttoa oli kestänyt lokakuuhun asti. Syksy oli minulle jo liian viileä ja olinhan saanut tietää, että hyönteistiede pysyy mukana! Jäikö suunnitelmissa ollut tulevaisuuden sijainti Kumpulassa vain haaveeksi?

Teollisuuskadun varrella

Vuonna 1990 alkaa ilmestyä *Entomologica Fennica* –niminen julkaisu, joksi ovat yhdistyneet aiemmin mainitut *Acta entomologica Fennica*, *Annales entomologici Fennici* ja *Notulae entomologicae*. Tietotekniikka kehittyy ja se tekee tuloaan kirjastoihin.

Mittavien, pääasiassa kausijulkaisuista koostuvien kokoelmien ylläpidon lisäksi aineistot on kautta vuosien luetteloitu, myös yhteisluetteloihin, jotta tiedettäisiin, mitä aineistoja mistäkin kirjastosta löytyy ja aiheenmukaisia tiedonhakuja varten niiden tietosisältöä on kuvailtu yleisen kymmenluokituksen eli UDK:n avulla.

Tietotekniikka muutti kirjastotyötä. Tietoja kokoelmien sisällöistä ei enää sijoitettu luettelokortteina kortistolaatikoihin. Viitteet alettiin tallentaa tietokantoihin ja niitä katseltiin filmikortilta tai tietokoneen näytöltä tai tulostettiin paperille. Syntyi tietokantoja kuten Luonnontieteiden kirjaston vuonna 1988 perustama Sieppo ja Helsingin yliopiston kirjastojen Helka.

1980-luvulla kirjastojen sisällönkuvailutyössä otettiin käyttöön asiasanat numeraalisen UDK:n tai muiden alakohtaisten luokitusjärjestelmien rinnalle. Asiasanastoja kehitettiin tiedon löytyvyyden helpottamiseksi

1990-luvun puolivälissä Luonnontieteiden kirjasto irtautui Helsingin yliopiston kirjastosta. Siitä tuli Helsingin yliopiston matemaattis-luonnontieteellisen tiedekunnan alainen kirjasto. Kävi myös selväksi, että tulevaisuus ei olisi Kumpulassa, vaan Viikkiin muodostettavassa uudessa kampuskirjastossa ja sille rakennettavissa uusissa tiloissa. Luonnontieteelliset kokoelmat tulisivat jakautumaan siten, että vain eksaktien luonnontieteiden osuus kokoelmista päätyisi Kumpulaan.

Vuonna 1998 Luonnontieteiden kirjaston kokoelmat käsittivät n. 8000 hyllymetriä kausijulkaisuja ja n. 320 hyllymetriä monografioita. Saapuvia kausijulkaisuja oli n. 4100 nimekettä, joista ostettuja oli vain 148. Vaihtotoiminta siis edelleen jatkui ja kirjasto oli ominaislaadussaan säilyttänyt lähes sadan vuoden takaisia perinteitä, vaikka paljon olikin muuttunut.

Viikkiin

Muurahaiskorentona en tietenkään voinut pysytellä poissa paikalta, kun muutto Viikin kampukselle alkoi. Mikä työ! N. 4000 hyllymetriä kokoelmia pakattiin Viikkiin siirtoa varten. Ilahduin kirjaston sijainnista, lähellä olisi luontoa ja rantakin. Mutta ehtisivätkö kirjastoihmiset, joiden aika taas kului raskaissa julkaisujen järjestelytyöissä, katsoa lainkaan ympärilleen ja nauttia elämästä niin kuin minä? Ihailin heidän ahkeruuttaan ja tunnollisuuttaan, sitä, miten he huolehtivat noista valtavista aineistomääristä, jotka sisälsivät mittaamattoman määrän tietoa... Vaikutti siltä kuin urakat kävisivät vuosi vuodelta raskaammiksi. Riittäisivätkö mitkään tilat yhä kasvavien julkaisumäärien säilyttämiseen?

Viikin tiedekirjastossa *Insecta*-lehden saatavuus- ja sijaintitiedot näyttävät Helka-tietokannassa tällaisilta:

Insecta : revue illustrée d'entomologie / Station entomologique de la Faculté des sciences de Rennes.

Kausijulkaisu

Rennes 1911-1924. Viikin tiedekirjasto, lehdet 7 vrk, 2 viim. vsk ei lainata

Sijainti: Hb T-varasto SFF Rennes Faculte

joista: Tilatietoa ei ole saatavana

Kokoelmatiedot: Année 1-13 1911-1924. Puuttuu 7-9

Lehden sijaintitiedoista huomaa, että Tieteellisten seurain kirjastosta peräisin olevaa seurojen mukaista, vaihtosuhteisiin perustuvaa hyllyjärjestystä on edelleen tiedekirjaston Viikin kampuksella sijaitsevassa etävarastossa jäljellä. Luonnontieteiden kirjastosta peräisin oleva, vanhalla tavalla järjestetty kausijulkaisuaineisto muodostaa nykyään n. yhden neljäsosan Viikin tiedekirjaston runsaat 9000 hyllymetriä käsittävästä lehtien ja sarjojen kokoelmasta.

Viikin tiedekirjaston omasta eViikki-tietokannasta löytyy tällainen meihin muurahaiskorentoihin liittyvä viite:

Transfer of cadmium from ants to ant-lions

Nuorteva, Pekka;

Entomologica Fennica 6 (1995), s. 133-138

Helsinki : Entomologica Fennica,

ISSN 0785-8760

kadmium; ravintoketjut; muurahaiset; muurahaiskorennot; ympäristömyrkyt; OMA:Ys;

Tiedontuottajat: Hm

Tiedontuottajat: Biot HYju2 Viik

Yhteenveto

Suomen tieteellisten seurojen aktiivisella julkaisu- ja vaihtotoiminnalla oli 1800-luvun alkupuolelta lähtien ratkaiseva osuus painetun tieteellisen tietoaineiston saamisessa maahamme. Edellä kuvatut Tieteellisten seurain kirjaston ja sen seuraajien vaiheet ovat vuosikymmenien aikana olleet perinteistä painetun aineiston hallintaan tähtäävää monitahoista kirjastotyötä, jossa etenkin kokoelmien merkitys on korostunut. Olen varma, että kaikkina aikoina henkilökunnalla on mielessään ollut kirkkaana se tavoite, miksi pitkäjänteistä, tarkkuutta ja huolellisuutta vaativaa työtä on tehty hankalissakin oloissa monine uuvuttavine muuttoineen.

Työtä on tehty kirjaston asiakkaiden, tiedon tarvitsijoiden hyväksi, heitä ajatellen. Muurahaiskorennon mukana emme perehtyneet asiakaspalveluun, emme käyneet lainaustoimistoissa tai muissa palvelupisteissä, mutta kirjaston historiaan niiden toiminta toki kuuluu oleellisena osana.

Painetun sanan ja kuvan valtakauden jälkeen julkaisu- ja kirjastomaailmassa on tällä hetkellä tapahtumassa suuri muutos, jolla on ollut omat vaikutuksensa myös tieteellisen kirjallisuuden vaihtotoimintaan. Aikojen muuttumisesta huolimatta Viikissä kokoelmat edelleen karttuvat myös vaihtojulkaisuin. Annan Muurahaiskorennonlle viimeisen sanan.

Oppaamme sanoo näkemiin

2000-luvun alkaessa, nähdessäni Viikin tiedekirjastolaisten järjestävän Luonnontieteiden kirjastosta tulleita kausijulkaisuja hyllyihin, mietin, mihin julkaisujen määrän lisääntyminen johtaa? Mihin kaikki lopultakin mahtuu?

Tekninen kehitys on edennyt niin, että tietokoneiden avulla ei enää pelkästään etsitä viitteitä kirjallisuudesta ja koodeja aineiston löytämiseksi tai tilaamiseksi kokoelmista. Nyt näytölle voi saada kokonaisia kirjoja tai artikkeleita luettavakseen – myös alussa mainitsemani Societas pro Fauna et Flora Fennican sarjojen niteet, joissa minusta ja sukulaisistani kerrotaan. Tämän on mahdollistanut digitointi ja käyttöliittymät, joita on kehitetty verkkoon tallennettujen tekstien ja kuvien löytämiseksi ja käyttämiseksi.

Viikin tiedekirjastossa on viime aikoina tehty työtä sen hyväksi, että luonnontutkimukselle tärkeää vanhaakin aineistoa saadaan digitoiduksi ja sen jälkeen Biodiversity Heritage Library –portaalin kautta kaikkien kiinnostuneiden ulottuville. Tiedekirjaston asiantuntijoiden tärkeänä kehittämiskohteena on ollut myös sanastotyö, joka etenee verkkoaineistoja paremmin ”ymmärtäväksi” ontologioiden laatimiseksi.

Luonnonhenkenä, omalta osaltani luonnon säilyttämisen arvoisen monimuotoisuuden edustajana, tervehdin ja kiitän kaikkia teitä, jotka kirjastoissa teette työtä sen hyväksi! Näkemiin! Jonain päivänä lennähdän taas koskettamaan jotakuta teistä verkkosiipieni hipaisulla.

Lähteet:

- Sisko Hyvämäki: Kirjastoilla on kohtalonsa. Teoksessa Muuttuva kirjasto. Matti Liinamaalle 25.9.1987. Helsinki 1987. s. 25-41.
- Kalevi Valovirta: Pöllölästä Viikin tiedekirjastoon – Tieteellisten seurain kirjaston historiaa. Signum 6/2005, s. 22-24

<http://www.protsv.fi/stks/signum/200506/6.pdf>

Linkkejä:

- Tietoa muurahaiskorennosta ja muurahaisleijonasta:
<http://fi.wikipedia.org/wiki/Muurahaiskorennot>
<http://www.fotopedia.com/en/Antlion>
<http://www.eol.org/pages/52560>
<http://www.antlionpit.com/>
- Biodiversity Heritage Library (BHL):
<http://www.biodiversitylibrary.org/>
- Tieteelliset seurat ja Helsingin yliopisto:
<http://www.helsinki.fi/yliopistonhistoria/aleksanteri/nostot/seurat.htm>
- Helsingin hyönteistieteellinen yhdistys:
<http://www.fmn.helsinki.fi/users/efhy/fin/>
- Suomen Hyönteistieteellinen Seura:
<http://www.fmn.helsinki.fi/users/shs/>
- O.M. Reuter:

[http://fi.wikipedia.org/wiki/O. M. Reuter](http://fi.wikipedia.org/wiki/O._M._Reuter)

Teksti:

Eeva-Liisa Viitala
Tietoasiantuntija
Viikin tiedekirjasto